

Anna Hajduk

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

email: anka.hajduk@gmail.com

TENDENCJE ZMIAN SZKOLNICTWA WYŻSZEGO NA ŚWIECIE W WARUNKACH GLOBALIZACJI

Streszczenie: Celem artykułu jest przegląd zmian, jakie zachodzą w postrzeganiu instytucji szkolnictwa wyższego na świecie i w ich funkcjonowaniu w związku z procesami globalizacji. Opierając się na publikacjach naukowych oraz informacjach udostępnianych przez organizacje czy inicjatywy wspierające rozwój umiędzynaradawiania edukacji, omówiono wpływ komercjalizacji, postępu technologicznego oraz rozwoju gospodarczego na kształt rynku usług edukacyjnych. Konkurujące USA, Wielka Brytania i Australia tworzą czołówkę najczęściej wybieranych krajów studiowania, wyznaczając jednocześnie trendy branży, której wartość szacuje się na 43 mld dolarów. Przedstawiono instrumenty ich sukcesu oraz działania innych państw, aspirujących do udziału w globalnym wyścigu o studenta. Nowe technologie, stając się przekąźnikami wiedzy, pozwoliły zerwać z dotychczasowym stacjonarnym wyobrażeniem uczelni wyższej. Natomiast dostęp środków z funduszy europejskich umożliwił rozwój mobilności akademickiej na niespotykaną dotychczas skalę, przyczyniając się do pogłębiania współpracy międzyinstytucjonalnej.

Słowa kluczowe: szkolnictwo wyższe, globalizacja, internacjonalizacja, student globalny, mobilność akademicka.

DOI: 10.15611/sie.2014.2.02

1. Wstęp

Już starożytni filozofowie podróżowali, poszukując źródeł natchnienia i inspiracji do dalszego odkrywania świata. Talesowi z Miletu przypisywana jest podróż do Egiptu w celu „studiowania” filozofii. Kilka wieków później powstaje pierwszy w zachodnim świecie uniwersytet w Bolonii, w którym poza włoskimi studentami nauki pobierali również zamożni obcokrajowcy. Robiąc kolejny przeskok w historii, w paryskiej uczelni możemy spotkać Adama Mickiewicza uczącego literatury słowiańskiej. Są to dowody na to, że nauka nigdy nie respektowała żadnych granic. Dopiero pod koniec XX wieku rozpoczęto próby usystematyzowania międzynarodowych powiązań i wspólnych działań instytucji szkolnictwa wyższego, a następnie wpływu, jaki mają na nie postępujące procesy globalizacyjne.

K. Pawłowski¹ wskazywał na dwugłos w środowisku akademickim odnośnie do możliwych reakcji uczelni wyższych na zjawiska globalizacyjne i rozwój technologii. Z jednej strony słychać było głosy, że uczelnie nie poddadzą się presji i pozostaną państwowymi instytucjami kształtującymi postawy patriotyczne. Z drugiej zaś, że umasowienie edukacji i sprywatyzowanie samych uczelni, a także rozwój Internetu, doprowadzi do nieuniknionej ewolucji tradycyjnych struktur.

Po dziesięciu latach od rozważań K. Pawłowskiego warto sprawdzić, w którą stronę skierował się sektor edukacji przy dynamicznie wzrastającym znaczeniu działalności na arenie międzynarodowej. Celem artykułu jest przegląd zmian, jakie zachodzą w postrzeganiu instytucji szkolnictwa wyższego na świecie i w ich funkcjonowaniu w związku z procesami globalizacyjnymi.

2. Internacjonalizacja a globalizacja w szkolnictwie wyższym – przegląd podstawowych pojęć w literaturze

Chociaż umiędzynarodowienie sektora szkolnictwa wyższego jest nieustająco tematem wielu debat i konferencji, wciąż istnieje problem z nazewnictwem dotyczącym samego zjawiska. W literaturze przedmiotu i w powszechnym użyciu można spotkać się z zamienną interpretacją kilku pojęć związanych ze stosunkami międzynarodowymi w branży edukacyjnej. Najczęściej jest to wymienne stosowanie słów: internacjonalizacja i globalizacja.

J.K. Thieme, wskazując na publikację OECD i UNESCO, opisuje globalizację jako „przepływ osób, kultur, idei, wartości, wiedzy, technologii, biznesu przez granice, w wyniku czego świat staje się bardziej powiązany i współzależny”². Zapoznanie się dodatkowo z określeniem globalizacji jako zjawiska kształtowanego bezpośrednio przez prawa rynku, a nie politykę, wydaje się ułatwiać osadzenie procesu globalizacji w działalności szkół wyższych, szczególnie tych stworzonych do osiągnięcia zysku.

Według J. Knight internacjonalizacja jest odpowiedzią danego państwa na procesy globalizacyjne, przy jednoczesnym zachowaniu tożsamości (*individuality*) narodowej³. Wspomniany już J.K. Thieme, ponownie opierając się na publikacji OECD i UNESCO, podkreśla natomiast, że umiędzynarodowienie edukacji jest „procesem różnym od globalizacji, polegającym na oddziaływaniu międzynarodowych, międzykulturowych wpływów na cele, funkcje (dydaktyka, badania, usługi) i sposoby przekazywania wyższego wykształcenia”⁴.

¹ K. Pawłowski, *Internacjonalizacja a globalizacja we współczesnym szkolnictwie wyższym*, Organizacja i Kierowanie, 2005, nr 4 (122).

² J.K. Thieme, *Szkolnictwo wyższe. Wyzwania XXI wieku: Polska, Europa, USA*, Difin, Warszawa 2009, s. 78.

³ J. Knight, *Internationalization of higher education*, [w:] *Quality and Internationalisation in Higher Education*, OECD, 1999, s. 14.

⁴ J.K. Thieme, wyd. cyt., s. 78.

Wskazane przykłady definicji internacjonalizacji i globalizacji dowodzą, że bezsprzecznie są to zjawiska silnie i dynamicznie ze sobą powiązane, ale ich interpretacja wciąż pozostaje istotnie różna. Pojawiła się próba dokonania jasnego podziału, zgodnie z którym uczelnie publiczne poprzez nawiązywanie współpracy z zagranicznymi instytucjami poddają się procesowi internacjonalizacji, prywatne zaś – dokonując ekspansji na kolejne światowe rynki, podlegają procesowi globalizacji. Okazuje się ona także bezcelowa z co najmniej dwóch powodów. Pierwszym z nich jest fakt, iż kraje posiadają różne systemy prawno-finansowe w relacjach państwo–uczelnia wyższa, co uniemożliwia wykluczenie rozszerzenia działalności uczelni publicznej na inne rynki. Z drugiej strony – prywatnych uczelni nie można traktować jako przedstawicieli procesu globalizacji, gdyż mogą być dalekie od dążenia do darmowego rynku usług edukacyjnych, a skupiając się na poszukiwaniu innowacyjnych/unikatowych rozwiązań w swojej ofercie, korzystają z powiązań z zagranicznymi instytucjami⁵.

Przy okazji dyskusji nad międzynarodowym wymiarem szkolnictwa używane są często dodatkowe określenia, takie jak edukacja transgraniczna (lub międzynarodowa), globalna, światowa, międzykulturowa czy multikulturowa. Poszukiwanie nowych pojęć i redefiniowanie już istniejących w celu wskazania pewnych niuansów spowodowane jest przede wszystkim dynamiką zmian w tym sektorze⁶.

3. Szkolnictwo wyższe jako część globalnego rynku usług

Zakwalifikowanie pod koniec lat 90. ubiegłego wieku usług edukacyjnych szkolnictwa wyższego do handlu usługami (co robi Ogólne Porozumienie o Handlu i Usługach – GATS) dało zupełnie nowe możliwości ewolucyjne dotychczasowej działalności uczelni wyższych⁷. Był to moment, w którym stały się one częścią światowego rynku, licząc że rekrutacja zagranicznych studentów stanie się w niedalekiej przyszłości znaczącą częścią wpływów do budżetów wielu krajów⁸. Oznaczało to również zerwanie z podejściem do szkolnictwa wyższego jako dobra wspólnego, jednocześnie komercjalizację edukacji z możliwością jej kupna i sprzedaży i traktowaniem studentów jako klientów. Wartość dzisiejszego rynku usług edukacyjnych na poziomie uniwersyteckim to kwota 43,06 mld dolarów. Szacuje się, że do roku 2019 wzrośnie ona do poziomu 65,83 mld dolarów⁹.

⁵ P. Scott, *The global dimension: internationalising higher education*, [w:] B.M. Kehm, H. de Wit (eds), *Internationalisation in higher education: European responses to the global perspective*, EAIE and EAIR, Amsterdam, 2005.

⁶ J. Knight, wyd. cyt., s. 14.

⁷ J.K. Thieme, wyd. cyt., s. 78.

⁸ W przypadku budżetu brytyjskiego jest to kwota ponad 10 miliardów funtów rocznie.

⁹ Za: *Higher Education Market (Software Solutions, Content & Collaboration, Data Security & Compliance, Campus Technology, Student & Curriculum, Performance Management) – Worldwide Market Forecasts and Analysis (2014-2019)*, 2014, <http://www.marketsandmarkets.com/PressReleases/higher-education.asp> [dostęp: 2.04.2014].

4. Globalna czołówka rynku usług edukacyjnych

Bezkonkurencyjne w sferze rekrutowania zagranicznych studentów na pełen cykl odpłatnych studiów są kraje anglojęzyczne. Wśród nich czołówkę stanowią uczelnie amerykańskie. Głównym powodem ich sukcesu jest ich wewnętrzna organizacja oraz ograniczona ingerencja rządu w ich funkcjonowanie, a także system stypendialny¹⁰.

Brytyjczycy eksport swojego szkolnictwa rozpoczęli już w epoce kolonializmu, początkowo rozwijając kulturowo ludność tubylczą, a następnie kształcąc przyszłych zwierzchników rządów państw niepodległych. Po uzyskaniu niepodległości od Korony Brytyjskiej ich elity przyjeżdżały kształcić się w najlepszych uczelniach w Wielkiej Brytanii. Mniej zamożni mogli pobierać nauki w lokalnie funkcjonujących *university colleges*¹¹. Obecny sukces Brytyjczycy zawdzięczają przede wszystkim wysokiemu poziomowi oferowanych usług i wprowadzaniu ułatwień wizowych dla podejmujących studia¹², jest to jednak konieczność przy kosztach edukacji, jakie muszą ponosić studenci.

Australia, czerpiąc wzorce z amerykańskiego modelu biznesowego i brytyjskiego systemu nauczania, jest także krajem często wybieranym przez zagranicznych studentów. W 2012 roku na pięciu studentów wybierających uczelnie zagraniczne na pierwszym poziomie studiów trzech zdecydowało się na Australię¹³. Kluczem do sukcesu jest bliskość kontynentu azjatyckiego (z jego populacją), ale również ceny opłat za studia – konkurencyjne w stosunku do USA czy Wielkiej Brytanii – mają niebagatelne znaczenie. Zagrożeniem dalszych sukcesów jest możliwość utrwalenia się stereotypu Australii jako dostawcy usług edukacyjnych o niższym poziomie – tańszego odpowiednika innych krajów anglojęzycznych.

Zarówno USA, Australia, jak i Wielka Brytania są liderami w rekrutowaniu międzynarodowych studentów, nie tylko ze względu na ich liczbę, lecz także ze względu na skrupulatnie zaplanowaną i agresywną strategię pozyskiwania studentów z grupy krajów rozwijających się, takich jak: Chiny, Indie czy Wietnam, a ostatnio również poprzez inicjatywy rządowe z Arabii Saudyjskiej czy Brazylii. Warto zauważyć, że w 2012 roku ponad 95% chińskich studentów, studiując poza swoim krajem, nie pobierało żadnych dodatkowych stypendiów. Natomiast dwie trzecie studentów z Arabii Saudyjskiej zdobywających wykształcenie za granicą było wspieranych przez stypendia swojego rządu¹⁴.

¹⁰ J.K. Thieme, wyd, cyt.

¹¹ B. Siwińska, *Education Goes Global – Strategie internacjonalizacji szkolnictwa wyższego*, Fundacja Edukacyjna „Perspektywy”, Warszawa 2007, s. 105.

¹² Wielu międzynarodowych studentów nie rozpoczyna nauki na uczelniach brytyjskich z powodu niespełnienia wymogów wizowych.

¹³ *International Student Mobility Trends 2013: Towards Responsive Recruitment Strategies*, World Education Service, 2013, <http://wenr.wes.org/2013/03/wenr-march-2013-international-student-mobility-trends-2013-towards-responsive-recruitment-strategies/> [dostęp: 20.03.2014].

¹⁴ Tamże.

Poza krajami anglojęzycznymi wysoko w czołówce znajdują się również uczelnie z Niemiec i Francji. Bezsprzecznie, wraz z Wielką Brytanią, są liderami na kontynencie europejskim. Ponad połowa kandydatów na drugi stopień studiów, wybierając uczelnię w Europie, zdecyduje się na zlokalizowaną w jednym z tych trzech krajów. Rosnąca w siłę niemiecka konkurencja dla brytyjskiej oferty edukacyjnej jest spowodowana przede wszystkim darmową edukacją w większości landów, również dla kandydatów spoza Europy¹⁵.

5. Instytucje wspierające procesy umiędzynarodawiania studiów wyższych

Szacuje się, że w 2007 roku USA, Australia, Wielka Brytania, Niemcy i Francja gościły na swoich uczelniach 70% wszystkich studentów wybierających studia na uczelniach spoza kraju rodzimego. Za sukcesem każdego z tych państw stoją inicjatywy rządowe podjęte wiele lat temu, a także konsekwentna i agresywna strategia marketingowa oraz, co najważniejsze, wielomilionowe nakłady finansowe lokowane w sektorze szkolnictwa wyższego.

Promocją amerykańskiego systemu edukacji w 400 swoich biurach w 170 krajach na świecie zajmuje się Education USA¹⁶. Od 1948 roku pracowników zajmujących się międzynarodowymi studentami na uczelniach (ich rozwojem oraz podnoszeniem jakości świadczonych usług) wspiera NAFSA: Association of International Educators. Amerykańskie uczelnie już wówczas gościły blisko 25 tys. studentów zagranicznych. Dzisiaj NAFSA ma ponad 10 tys. członków¹⁷. W Europie odpowiednik NAFSA pojawił się dopiero 41 lat później. European Association for International Education (EAIE) zrzesza obecnie 2,5 tys. członków¹⁸.

Niemieckie The German Academic Exchange Service (DAAD) od 1925 roku wsparło ponad 1,5 mln studentów na całym świecie, a jego budżet w 2012 roku wyniósł ponad 420 mln euro¹⁹.

Powstałe w 1934 roku British Council jest instytucją zajmującą się zagraniczną współpracą kulturalno-oświatową, a przede wszystkim nauczaniem języka angielskiego. Z budżetem w roku 2012 wynoszącym ponad 780 mln funtów prowadzi swoją działalność w 233 biurach w ponad 100 krajach²⁰.

Właścicielami powstałego w 1969 roku IDP Education jest konsorcjum 38 australijskich uczelni. Poza rekrutowaniem studentów na australijski, a obecnie także na amerykański, brytyjski, kanadyjski i nowozelandzki rynek uczelni wyższych,

¹⁵ B. Siwińska, wyd. cyt.

¹⁶ <http://www.educationusa.info/about.php> [dostęp: 23.03.2014].

¹⁷ http://www.nafsa.org/Learn_About_NAFSA/History/ [dostęp: 23.03.2014].

¹⁸ <http://www.eaie.org/home/about-EAIE/who-we-are.html> [dostęp: 23.03.2014].

¹⁹ <https://www.daad.de/en/index.html> [dostęp: 23.03.2014].

²⁰ <http://www.britishcouncil.org/> [dostęp: 23.03.2014].

IDP Education wraz z British Council oraz University of Cambridge ESOL Examinations są właścicielem IELTS (International English Language Testing System). IELTS jest wymagany przez ponad 9 tys. uniwersytetów, instytucji rządowych oraz prywatnych firm jako certyfikat kwalifikacji języka angielskiego. Tylko w zeszłym roku 2 mln osób wzięło udział w tym egzaminie²¹.

Wśród potęg w dziedzinie kształcenia globalnych studentów najpóźniej potrzebę wsparcia procesu globalizowania swoich uczelni dostrzegli Francuzi. Dopiero w 1998 roku zostało powołane do życia EduFrance (przekształcone w 2010 roku w CampusFrance). Poprzez 200 biur promuje ono francuskie szkolnictwo wyższe na całym świecie²².

6. Wyjście naprzeciw klientowi a rewolucja technologiczna

Niewątpliwie narzędziem mającym największy wpływ na globalizację szkolnictwa wyższego jest Internet. Poza skróceniem czasu pozyskiwania i zwiększeniem ilości informacji Internet przyczynił się do rozwoju nauki, przybliżając zespoły badawcze na całym świecie. Obniżając koszty kształcenia, umożliwił także odejście od tradycyjnego wizerunku uczelni wyższej jako budynku, w którym kształtuje się przyszłą inteligencję narodu, przeprowadzając szereg wykładów i badania z udziałem studentów. Dzisiaj, nie wychodząc z domu, każdy może podjąć studia na dowolnej uczelni oferującej studia on-line. Barięą przestaje być opłata, gdyż jest nieporównywalnie niższa w stosunku do tradycyjnego trybu studiów.

Zanim jednak Internet wszedł do powszechnego użycia, umożliwiając kształcenie się na poziomie studiów wyższych w zaciszu domowym, członkowie brytyjskiego rządu w latach 60. XX wieku pracowali nad koncepcją zdobywania dyplomu przez grupy społeczne o niższym dochodzie. W 1971 roku The Open University (OU) przyjął swoich pierwszych studentów na wybrane kierunki humanistyczne i ścisłe. Wykorzystując radio i telewizję do emisji wykładów, pocztę do wysyłki materiałów edukacyjnych oraz liberalizując warunki przyjęcia kandydatów, OU sprawił, że studia mogły stać się rzeczywistością niemal dla każdego. Jak każda rewolucyjna idea umożliwiająca zerwanie z dotychczasowym połączeniem ekskluzywności i doskonałości, miała wielu krytyków i sceptyków, w tym między innymi Margaret Thatcher, która miała zapytać, jak OU może uzasadnić wydawanie tak dużej ilości publicznych środków na zaspokajanie zainteresowań gospodyń domowych²³. OU rozdał prawie 1,8 mln dyplomów, rozwijając swoją ofertę edukacyjną, wykorzystując coraz to nowsze nośniki informacji i nawiązując współpracę z uczelniami i firmami na całym świecie. Nadal cieszy się dużym zainteresowaniem wśród przyszłych

²¹ <http://www.idp.com/about-idp-education.aspx> [dostęp: 23.03.2014].

²² <http://www.campusfrance.org/en> [dostęp: 23.03.2014].

²³ *History of the OU*, The Open University, 2014, <http://www.open.ac.uk/about/main/the-ou-explained/history-the-ou>, [dostęp: 10.04.2014].

studentów z różnych grup wiekowych i środowisk. Współcześnie coraz częściej uczelnie z czołowych miejsc w rankingach, mające wielowiekową tradycję próbują dotrzeć do coraz to nowszych segmentów potencjalnych klientów, oferując programy studiów on-line. Przykładem mogą być University of Oxford oraz Stanford University, znajdujące się w pierwszej dziesiątce najlepszych uczelni na świecie.

7. Azjatyckie centra szkolnictwa wyższego

Komercjalizacja studiów w krajach anglojęzycznych przyczyniła się do zmian w szkolnictwie wyższym w wymiarze globalnym. Początkowo uczelnie czerpały korzyści z rekrutowania studentów zagranicznych na pełnopłatne studia w swoich murach. W znakomitej większości byli to studenci pochodzący z krajów azjatyckich, w których długookresowy wzrost gospodarczy spowodował zwiększenie się liczby osób na tyle zamożnych, aby było je stać na najlepszą edukację dla swoich dzieci. Jednocześnie lokalne rynki pracy, potrzebując wysoko wykwalifikowanych specjalistów, zaczęły doceniać zagraniczne dyplomy. Amerykańskie, brytyjskie, australijskie czy niemieckie, zarówno uczelnie, jak i przywołane wcześniej instytucje wspierające promocję szkolnictwa wyższego, odpowiedziały na to bardzo szybko, poprzez aktywną kampanię marketingową oraz otwieranie swoich biur informacyjno-rekrutacyjnych. Wkrótce uczelnie zaczęły oferować swoje programy w miejscowych uczelniach, działając na zasadzie *joint venture* (np. Yale University czy Massachusetts Institute of Technology w Singapurze), a następnie idąc krok dalej, otwierać własne siedziby, tzw. *branch campuses* (np. Royal Melbourne Institute of Technology w Malezji i Wietnamie, czy Lomonosov Moscow State University w Kazachstanie oraz na Ukrainie)²⁴.

Bardzo ciekawym przykładem – zarówno poszerzania działalności znanych światowych uczelni, jak i odwracania się trendu w mobilności studentów – jest Azja.

Rządy rozwijających się w szybkim tempie państw azjatyckich zrozumiały znaczenie edukacji i *know-how* w budowaniu gospodarki opartej na wiedzy. Jednocześnie zdając sobie sprawę z długości procesu przystosowywania ich systemów szkolnictwa do poziomu światowego i w myśl zasady, że czas to pieniądz, zaczęły przeznaczać olbrzymie środki finansowe na stypendia dla młodych ludzi wyjeżdżających studiować za granicę. Wykorzystując również potencjał ludnościowy, zaczęły tam zachęcać topowe amerykańskie, brytyjskie czy australijskie uczelnie do współpracy z uczelniami lokalnymi, do otwierania własnych, wspólnych czy też podwójnych programów nauczania. Z jednej strony przyspieszyło to proces podnoszenia jakości nauczania i badań w lokalnych uczelniach, z drugiej zaś – umożliwiło uczelni zagranicznej dotarcie do większej liczby potencjalnych kandydatów na stu-

²⁴ B. Siwińska, *Education Goes Global – Strategie internacjonalizacji szkolnictwa wyższego*, Fundacja Edukacyjna „Perspektywy”, Warszawa 2007, s. 122-123. Pełna lista dostępna jest na stronie internetowej: <http://www.globalhighered.org/branchcampuses.php>.

dia, których stać było na opłacenie czesnego, ale już nie na wyjazd za granicę. Ponad dekadę temu od Singapuru poprzez Chiny, Hongkong, Malesję aż do Korei Południowej zaczęły się tworzyć centra szkolnictwa wyższego (*higher education hubs*), gdzie swoje *branch campuses* otwierają uczelnie z całego świata, ściągane rządowymi przywilejami oraz liczbą potencjalnych klientów. Interesujące wydaje się, że to agencje rozwoju gospodarczego odpowiadają za lokowanie i rozwój tych centrów, a nie agencje zajmujące się rozwojem szkolnictwa. Posiadając marki światowych uczelni oraz odpowiednie nakłady finansowe, kraje azjatyckie powoli obserwują odwracający się trend w migracji studentów międzynarodowych. Coraz częściej można zaobserwować studentów z krajów, które do tej pory w głównej mierze przyjmowały studentów zagranicznych, wyjeżdżających na pełne programy studiów właśnie do Azji²⁵.

W 2007 roku Malesja, Singapur i Chiny łącznie gościły aż 12% międzynarodowych studentów²⁶.

8. Internacjonalizacja, czyli mobilność akademicka

Na początku XX wieku profesor języka francuskiego z University of Delaware na zaproszenie uczelni z Nancy we Francji udał się wraz z ośmioma studentami na intensywny kurs językowy. Uznaje się to za początek programu umożliwiającego studiowanie za granicą w ramach kontynuowania studiów na swojej macierzystej uczelni – Study Abroad. Dzisiaj program Study Abroad cieszy się dużą popularnością, szczególnie w USA, Australii i Wielkiej Brytanii. Studenci odpłatnie mogą wyjechać na semestr lub dwa do uczelni, z którymi ich uczelnia macierzysta współpracuje, w związku z czym okres ten zostaje zaliczony do całościowego programu studiów.

Odpowiedzią Unii Europejskiej są wspierane finansowo programy wymiany studentów pod szyldem programu Erasmus²⁷. W przeciwieństwie do programu Study Abroad programy europejskie zwalniają z opłaty za studia na uczelniach goszczących oraz zapewniają wsparcie finansowe dla stypendysty. Niektóre uczelnie wprowadzają stopniowo obowiązkowy wyjazd na przynajmniej jeden semestr na uczelnię zagraniczną, zmuszając tym samym studenta do rozwoju osobistego, poznania innej kultury i języka, a także wymiany zdobytej wiedzy z kolegami/koleżankami z innych krajów. Dla samych instytucji mobilność studentów oraz pracowników jest przede wszystkim narzędziem służącym do podnoszenia jakości kształcenia, wzrostu liczby oferowanych kursów w językach obcych (zazwyczaj w angielskim) oraz nawiązywania i pogłębiania współpracy z nowymi instytucjami na poziomie eduka-

²⁵ A. Dessoff, *Asia's burgeoning Higher Education Hubs*, *International Educator*, July+August 2012, s. 16-26.

²⁶ *International Students Mobility: Pattern and Trends*, World Education Service, 2007, <http://www.wes.org/educators/pdf/StudentMobility.pdf> [dostęp: 20.03.2014].

²⁷ Erasmus+ od 1 stycznia 2014 roku zastąpił programy edukacyjne UE, m.in. Long Life Learning Programme/Erasmus (wcześniej Socrates/Erasmus), Erasmus Mundus.

cyjnym, jak i badawczym. Przykładem pogłębiania współpracy między instytucjami mogą być oferowane wspólne lub podwójne dyplomy, natomiast w sferze naukowej – tworzenie wspólnych zespołów badawczych.

9. Umiejdzynaradawianie po polsku

Polskie szkolnictwo wyższe według danych z 2012 roku było jednym z najmniej umiejdzynarodowionych zarówno wśród członków Unii Europejskiej, jak i państw grupy OECD. Średnią OECD i UE na poziomie około 6-7% udaje się osiągnąć grupie 17 polskich uczelni. Załedwie 9 uczelni ma ponad 10% studentów zagranicznych, ponad 20% jedynie Uczelnia Łazarskiego. Dominują uczelnie, na których wciąz nie ma ani jednego studenta z innego kraju.

W ciągu kilku poprzednich lat można jednak było zaobserwować stopniowe zmiany tej sytuacji. Zwiększyła się liczba kursów i pełnych programów oferowanych w języku angielskim – z niecałych czterystu w 2010 roku do ponad pięciuset w 2013 roku²⁸. Możliwości studiowania w języku angielskim przekładają się na liczbę zagranicznych studentów przyjeżdżających do Polski. W 2013 roku na polskich uczelniach studiowało prawie 36 tys. studentów zagranicznych ze 149 krajów – w roku 2005 ich liczba wynosiła załedwie nieco ponad 8 tys. Szczególne zainteresowanie polskimi uczelniami wykazują obywatele Ukrainy. Stanowią oni 42% wszystkich umiejdzynarodowych studentów²⁹. Liczba studentów w programie wymiany studentów Erasmus wzrosła o prawie 7 tys. w porównaniu z rokiem 2005. Tej samej wielkości przyrost nastąpił, jeśli chodzi o liczbę wyjazdów polskich studentów do uczelni zagranicznych (stan na rok 2012).

Wzrost liczby studentów w stosunku do lat poprzednich spowodowany jest nie tylko finansowaniem ze środków europejskich, ale również rozpoczęciem aktywnej promocji i marketingu polskiego szkolnictwa wyższego poprzez program „Study in Poland”, uruchomiony w 2005 roku przez Fundację Edukacyjną „Perspektywy” oraz Konferencję Rektorów Akademickich Szkół Polskich, a także zaaktywizowanie się samych uczelni pod względem internacjonalizacji.

10. Zakończenie

Procesy globalizacyjne, mając wpływ na niemal każdy obszar ludzkiej aktywności, nie ominęły także szkolnictwa wyższego. Współpraca z zagranicznymi instytucjami w zakresie badań, nauki i edukacji stała się działaniem wręcz priorytetowym dla

²⁸ *Studenci zagraniczni w Polsce*, Raport 2, Fundacja Edukacyjna „Perspektywy”, 2012, http://www.studyinpoland.pl/konsorcjum/pdf/oraporcie_atudy_in_poland2012.pdf, [dostęp: 2.04.2014].

²⁹ *Już prawie 36 tysięcy studentów zagranicznych w Polsce!*, Newsletter „Study in Poland” 2014, nr 5(97), Fundacja Edukacyjna „Perspektywy”, http://www.studyinpoland.pl/konsorcjum/index.php?option=com_content&view=article&id=4095:ju-prawie-36-tysicy-studentow-zagranicznych-w-polsce&catid=191:97-newsletter-2014&Itemid=100143 [dostęp: 13.04.2014].

każdej uczelni wyższej, która chce zaistnieć w rankingach branżowych. Skomercjalizowanie zaś usług edukacyjnych spowodowało, że uczelnie wyższe zaczęły zachowywać się jak przedsiębiorstwa na globalnym rynku usług, stosując strategie marketingowe w celu osiągnięcia zysku. Rozwój technologiczny nie tylko przyczynił się do poszerzenia możliwości badawczych i naukowych, umożliwił także otwieranie nowych ścieżek dostarczania usług edukacyjnych do coraz bardziej zróżnicowanego grona odbiorców. Konsekwencją jest z jednej strony dywersyfikacja dostawców takich usług, a tym samym zróżnicowanie oferty rynkowej w zależności od możliwości finansowych/potencjału studentów, z drugiej zaś – niwelowanie barier dostępności studiów wyższych. Oznacza to w praktyce, że na rynku szkolnictwa wyższego jest miejsce zarówno dla prestiżowych instytucji, tych przeciętnych, jak również dla tzw. fabryk dyplomów³⁰. Bez wątplenia rozwój szkolnictwa wyższego jest dynamiczny, a jego kierunek wyznaczają głównie uczelnie amerykańskie, australijskie i brytyjskie, można jednak zaobserwować wzrastające znaczenie instytucji niemieckich, francuskich czy też pochodzących z bardzo szybko rozwijających się krajów azjatyckich.

Literatura

- Branch Campus Listing*, Global Higher Education, 2014, <http://www.globalhighered.org/branchcampuses.php> [dostęp: 12.04.2014].
- Dessoiff A., *Asia's Burgeoning Higher Education Hubs*, *International Educator*, July+August, 2012.
- Higher Education Market [Software Solutions, Content & Collaboration, Data Security & Compliance, Campus Technology, Student & Curriculum, Performance Management] – Worldwide Market Forecasts and Analysis (2014-2019)*, <http://www.marketsandmarkets.com/PressReleases/higher-education.asp> [dostęp: 2.04.2014].
- History of the OU*, The Open University, 2014, <http://www.open.ac.uk/about/main/the-ou-explained/history-the-ou> [dostęp: 10.04.2014].
- International Student Mobility Trends 2013: Towards Responsive Recruitment Strategies*, World Education Service, 2013, <http://wenr.wes.org/2013/03/wenr-march-2013-international-student-mobility-trends-2013-towards-responsive-recruitment-strategies/> [dostęp: 20.03.2014].
- International Students Mobility: Pattern and Trends*, World Education Service, 2007, <http://www.wes.org/educators/pdf/StudentMobility.pdf> [dostęp: 20.03.2014].
- Już prawie 36 tysięcy studentów zagranicznych w Polsce!*, Newsletter „Study in Poland” 2014, nr 5 (97), Fundacja Edukacyjna „Perspektywy”, http://www.studyinpoland.pl/konsorcjum/index.php?option=com_content&view=article&id=4095:ju-prawie-36-tysicy-studentow-zagranicznych-w-polsce&catid=191:97-newsletter-2014&Itemid=100143 [dostęp: 13.04.2014].
- Knight J., *Internationalization of higher education*, [w:] *Quality and Internationalisation in Higher Education*, OECD, 1999, s. 13-28.
- Pawłowski, K., *Internacjonalizacja a globalizacja we współczesnym szkolnictwie wyższym*, Organizacja i Kierowanie, 2005, nr 4 (122), s. 19-37.

³⁰ J.K. Thieme, wyd. cyt., s. 80.

- Scott P., *The global dimension: internationalising higher education*, [w:] B.M. Kehm, H. de Wit (eds), *Internationalisation in higher education: European responses to the global perspective*, EAIE and EAIR, Amsterdam 2005.
- Siwińska B., *Education Goes Global – Strategie internacjonalizacji szkolnictwa wyższego*, Fundacja Edukacyjna „Perspektywy”, Warszawa 2007.
- Statystyki dotyczące programu Erasmus*, http://www.erasmus.org.pl/odnosniki-podstawowe/statystyki-#Dane_ogolne_dotyczace_mobilnosci_w_ramach_Erasmusa_w_Polsce, [dostęp: 10.04.2014].
- Studenci zagraniczni w Polsce*, Raport 2, Fundacja Edukacyjna „Perspektywy”, 2012, http://www.studyninpoland.pl/konsorcjum/pdfy/oraporcje_atudy_in_poland2012.pdf, [dostęp: 2.04.2014].
- Thieme J.K., *Szkolnictwo wyższe. Wyzwania XXI wieku: Polska, Europa, USA*, Difin, Warszawa 2009.

Strony internetowe:

- <http://www.britishcouncil.org/> [dostęp: 23.03.2014].
- <http://www.campusfrance.org/en> [dostęp: 23.03.2014].
- <http://www.eaie.org/home/about-EAIE/who-we-are.html> [dostęp: 23.03.2014].
- <http://www.educationusa.info/about.php> [dostęp: 23.03.2014].
- <http://www.idp.com/about-idp-education.aspx> [dostęp: 23.03.2014].
- http://www.nafsa.org/Learn_About_NAFSA/History/ [dostęp: 23.03.2014].
- <https://www.daad.de/en/index.html> [dostęp: 23.03.2014].

TRENDS OF CHANGES IN HIGHER EDUCATION WORLDWIDE IN THE CONDITIONS OF GLOBALIZATION

Summary: The purpose of this paper is to review the changes that occur in the perception and functions of higher education institutions in the world in relation to the processes of globalization. Based on scientific publications and the information provided by the organizations/initiatives supporting development of internationalization, the impact of commercialization, technological progress and economic development on the shape of educational services market has been discussed. Tough competition between the U.S., the UK and Australia place them as the most popular study destinations, setting trends in the industry at the same time, with an estimated value of 43 billion dollars. The determinants of their success are illustrated, as well as the actions taken by the countries which aspire to join the global race for the student. Technological advancement has changed the way students access information. Information no longer lies within the boundaries of the university, instead the world-wide-web allows them to operate on a much more competitive platform. Moreover, an access to European funds has enabled the development of academic mobility on an unprecedented scale, contributing to deepening and widening cooperation on an institutional level.

Keywords: higher education, globalization, internationalization, global student, academic mobility.